

[B] **DE NALATENSCHAP VAN
RENAISSANCECOMPONIST JOSQUIN DES PREZ**

Academici worden geacht als eerste taak hun tijd en energie te spenderen aan wetenschappelijk onderzoek. We zijn het daar volmondig mee eens, zij het onder een aantal restrictieve voorwaarden. Een opdracht die nog steeds ondergewaardeerd blijft, is de maatschappelijke dienstverlening. Voor een academicus uit de sector van de humane wetenschappen betekent dit de popularisering van zijn onderzoek naar een ruim publiek toe. Nog steeds kijken sommige academici en hun overheden echter geringschattend neer op een publicatie die bedoeld is als een vulgariserende inleiding of inwijding in een muziekhistorische periode, het leven en het werk van een componist of de theoretische aspecten van de muziek. Het hek is vaak helemaal van de dam wanneer dit dan bovendien in de moedertaal, het Nederlands, gebeurt. Gelukkig zijn er uitzonderingen, zoals de monografie van Willem Elders over Josquin des Prez, de “*princeps musicae*”, die het klankbeeld van de renaissancepolyfonie omstreeks 1500 en vele decennia daarna ingrijpend heeft bepaald. Ik citeer uit het ‘Woord vooraf’: “Dit boek... beoogt deze componist dichter bij de lezer te brengen en inzicht te geven in zijn muzikale nalatenschap. Doordat elk werk.. in het kort wordt besproken kan *de liefhebber van oude muziek* het boek als een compendium beschouwen. Ten behoeve van *musici*

Vermoedelijk portret van Josquin des Prez van omstreeks 1485, toegeschreven aan Leonardo da Vinci.

die Josquins muziek willen uitvoeren wordt van elk werk de bezetting en stemomvang vermeld, alsmede het aantal bronnen waarin het bewaard is gebleven...” (eigen cursivering).

Willem Elders, emeritus musicologie van de Universiteit van Utrecht, die zich terecht beroept op veertig jaar intense belangstelling voor Josquin des Prez, richt zich niet alleen tot de geïnformeerde musicoloog, maar vooral (ook) tot de liefhebber van oude muziek en de musicus. Elders vindt het ideale evenwicht tussen wetenschappelijke acribie en een heldere formulering, waarbij uiteraard muziektheoretische terminologie niet wordt geschuwd. Dit is een netelige kwestie. Het blijft echter ergerlijk dat, bijvoorbeeld, bij sportjournalistiek de lezer constant met technische termen om de oren wordt geslagen (wat de goegemeente probleemloos accepteert), terwijl het gebruik van muziektheoretische termen bij het schrijven en spreken over muziek al te vaak met het odium wordt beladen van “te intellectualistisch” en “te elitair”. Het resultaat is dat de media zich momenteel vooral beperken tot liefst smeugige anekdotiek en biografische data. Over het

werk zelf als compositie wordt vaak met geen woord gerept. De auteurs die het toch wagen zich niet tot een biografie te beperken, zijn zich overigens bewust van dit probleem. Zij komen dan ook vaak aan de lezer tegemoet met een glossarium van termen, dat enig soelaas moet brengen. Zo ook Elders. Terecht want veel lezers zijn niet zo vertrouwd met de terminologie in verband met de muziek van de renaissance, ook al zijn ze “liefhebber van oude muziek”.

Elders' monografie is logisch opgebouwd in twee delen, een eerste algemeen deel – met een biografie, een inblik in de reacties van Josquins tijdgenoten op zijn persoon en zijn muziek, een overzicht van de bronnen en de problematiek van authenticiteit en chronologie, en een bespreking van het gregoriaans als inspiratiebron en aspecten van Josquins symbooltaal – en een tweede meer specifiek deel, waarin alle composities worden besproken, met een contextuele situering en een beknopte, maar instructieve analyse. Uiteraard mocht in het eerste deel een hoofdstuk over de symboliek niet ontbreken, gezien Elders expertise op dit (gladde) domein. Volgens Elders is “de verscheidenheid aan esoterisch-symbolische compositieprincipes die in Josquins oeuvre zijn ontdekt, veel groter dan bij zijn tijdgenoten”. Waarom Josquin aan dit aspect meer aandacht besteedt dan anderen, is echter niet duidelijk. Bovendien wordt hieraan in de muziektheoretische geschriften van zijn tijd nauwelijks gerefereerd. Bleef het voorbehouden aan enkele insiders? Of zijn de symbolische interpretaties die heden ten dage worden onderkend, discutabel en te vergezocht? Elders is zich goed bewust van deze problematiek. Hij blijft omzichtig en hij heeft het voordeel van de twijfel.

Het “compendium”-karakter van het boek geldt vooral voor het tweede deel, waarin elk werk afzonderlijk wordt besproken. Elders geeft een zeer zorgvuldige samenvatting van de stand van zaken van het onderzoek, onder meer in verband met de authenticiteitsproblematiek. Stilistische kenmerken komen ruimschoots aan bod, uitstekend geïllustreerd met representatieve muziekvoorbeelden. De auteur verwijst telkens naar de recente uitgave van Josquins werken. Bij sommige werkbesprekingen verwacht men iets meer, al hebben we ook begrip voor de zelfbeperking die de auteur zich oplegt. Bij de

bespreking van het befaamde psalmmotet *Miserere mei, Deus* hadden we graag een verwijzing gezien naar de relatie met de meditatie op die psalm van Savonarola (cf. M. Macey, *Savonarola's Musical Legacy*, Oxford, 1998). Elders besteedt terecht ruime aandacht aan de duurzame invloed van Josquin in de loop van de zestiende eeuw. Hij ziet bewust af van voetnoten, wat de leesbaarheid bevordert, zonder echter afbreuk te doen aan het wetenschappelijk gehalte van de tekst. De lijst van geraadpleegde literatuur geeft hierbij meestal een bevredigend antwoord.

De grootste verdienste van Elders' monografie bestaat er in dat er eindelijk een standaardwerk over een van de centrale figuren uit de West-Europese muziek ter beschikking is in het Nederlands, wetenschappelijk verantwoord én tevens bedoeld voor een ruimer publiek dan alleen de (over)gespecialiseerde musicologen. Josquins oeuvre roept nog veel vragen op. Elders weet die erg gefundeerd aan te pakken, contextueel te duiden en genuanceerd te interpreteren. Dit boek mag in de bibliotheek van musicologen, muzikliefhebbers en musici zeker niet ontbreken, want bij elke uitvoering of beluistering van Josquins werken zal men spontaan naar deze publicatie grijpen.

IGNACE BOSSUYT

WILLEM ELDERS, *Josquin des Prez en zijn muzikale nalatenschap (Middeleeuwse Studies en Bronnen, CXXXIII)*, Uitgeverij Verloren, Hilversum, 2011, 256 p.
